

Primarna zdravstvena zaštita u Osijeku - razvoj i postignuća

Rudika Gmajnić, Zdravko Ebling

Dom zdravlja Osijek i Katedra obiteljske medicine, Medicinski fakultet u Osijeku

Stručni članak

UDK 614.2.001.7

Prispjelo: 9. studenoga 2009.

Od prvih početaka organizirane zdravstvene zaštite u Osijeku, početkom 18. st. provode se intervencije na razini primarne zdravstvene zaštite. Vojne i civilne vlasti organizirale su zdravstvenu skrb tako da bude usmjerena prema zaštiti zdravlja naroda. Na temelju zamisli dr. Andrije Štampara počinju se stvarati institucije i ustanove koje imaju zadaću organizirati zdravstvenu zaštitu cijele populacije (u narodu – za narod). Današnji Dom zdravlja Osijek počinje raditi u zgradi izgrađenoj 1939. godine na lokaciji na kojoj djeluje i danas. Unatoč nizu organizacijskih oblika koji su uslijedili iza Drugoga svjetskog rata Dom narodnog zdravlja značajno povećava obim djelatnosti, povećava se u broju objekata i lokacija na kojima funkcioni- ra. Za vrijeme Domovinskoga rata djelatnost se održava na visokoj razini, a nakon toga Dom zdravlja Osijek postaje čvrsta poluga pružanja primarne zdravstvene zaštite u Osijeku i okolici.

Ključne riječi: primarna zdravstvena zaštita; Dom zdravlja Osijek

Primarna zdravstvena zaštita po svojoj je izvornoj definiciji dio zdravstvenoga sustava koji ima zadaću brinuti o zdravstvenom stanju naroda, dakle populacije u cjelini. Od početka organizirane primarne zdravstvene zaštite pa do danas ona je doista brinula o svekolikom stanju narodnoga zdravlja jer je bez imalo isključivosti prema bilo komu bila dužna brinuti o stanjima bolesti, ali i zdravlja, higijene, preventive, o javnom zdravstvu i organizaciji službe. Služba je oduvijek morala funkcionirati tako da joj narod može povjeriti kao prvoj u nizu, a često i jedinjoj na određenom području, svoje tegobe, bolesti, probleme ili nedoumice.

Povijesne činjenice

Izuzetno je teško izriječom obilježiti neki datum, godinu ili desetljeće koje bi mogli smatrati formalnim početkom funkcioniranja primarne zdravstvene zaštite u Osijeku kao samostalnom gradu ili kao središtu istočne Hrvatske.

Epidemije kuge 1725. i 1738. godine zahtijevale su intervencije koje se mogu smatrati djelovanjem primarne zdravstvene zaštite. Već tada su se vojne i civilne vlasti brinule da se epidemija kuge, kasnije malarije, tifusa, velikih boginja ili dizenterije suzbiju i narod liječi i uči preventivnim aktivnostima, naravno u tada mogućim okvirima. Uslijedile su godine organizacije i propisa kužnoga redarstva (1710.-1740. godine) te propisa i zakona u doba Austro-Ugarske Monarhije (1740.-1780. godine). Nakon „Zakona o uređenju zdravstvene službe u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji“ od 15. studenoga 1874. godine i „Zakona o uređenju zdravstvene službe u Hrvatskoj i Slavoniji“ od 24. siječnja 1894. godine nastavilo se uređivanje zdravstvene zaštite naroda, sada već i s naglašenom ulogom kotara i općina. „Zakon o zdravstvu“ od 25. ožujka 1906. godine još je čvršće definirao unaprjeđenje zdravstva i zaštitu zdravlja naroda, liječničku praksu, rad primalja itd. To je vrijeme kada poči-

nje djelovati Andrija Štampar (1888.-1958. godine), svjetski poznat i priznat hrvatski liječnik koji je osmislio, promovirao i unaprjeđivao zdravstvenu zaštitu naroda na primarnoj razini (u narodu – za narod). Dr. A. Štampar jedan je od inicijatora i osnivača Svjetske zdravstvene organizacije. Njegov model Doma narodnoga zdravlja zaživio je u Osijeku istovremeno kada i u ostalim većim gradovima Hrvatske, a već u razdoblju između dvaju svjetskih ratova svoje je mjesto pronašao u mnogim europskim i svjetskim državama. I danas je neki od modela organiziranja doma zdravlja ili središta primarne zdravstvene zaštite osnova medicinske skrbi najvećeg broja naroda modernoga svijeta.

Nakon Prvoga svjetskoga rata, koncem 1918. godine u Kraljevini SHS osniva se Ministarstvo narodnoga zdravlja koje je u narednim godinama reorganiziralo i unaprijedilo zdravlje naroda u cijeloj državi. Osnivanjem Oblasti 1927. godine organizacija postaje lakša. Znanstveno i tehnički kompletnu organizaciju vodi dr. A. Štampar s naglaskom na osnivanju zavoda i ustanova, besplatnom dispanzerskom liječenju, suzbijanju zaraza i jačanju javne higijene.

Prvi funkcionalni Dom narodnoga zdravlja osnovan je 1923. godine pri Općoj bolnici u Donjem gradu. Godine 1924. počinje se graditi zgrada Doma narodnoga zdravlja u Krežminoj ulici, današnje sjedište županijskoga Zavoda za javno zdravstvo. Današnja zgrada i sjedište Doma zdravlja Osijek izgrađena je 1926. godine sredstvima Rockefellerove zaklade, Savske banovine, Osječke oblasti i Grada Osijeka. Zgrada je smještena između Donjega i Gornjega grada, unutar oaze zelenila i parkova, pristupačna svim građanima Osijeka. U to vrijeme Dom narodnoga zdravlja bavio se uglavnom zdravstvenim prosvjećivanjem, higijenom, zaštitom trudnica, predškolske i školske djece radeći dispanzerski. Prvi ravnatelj Doma zdravlja od 1926. do 1942. godine bio je prim. dr. Berislav Borčić.

SLIKA 1.
Dom zdravlja Osijek, 1939.
FIGURE 1
Health Centre Osijek, 1939

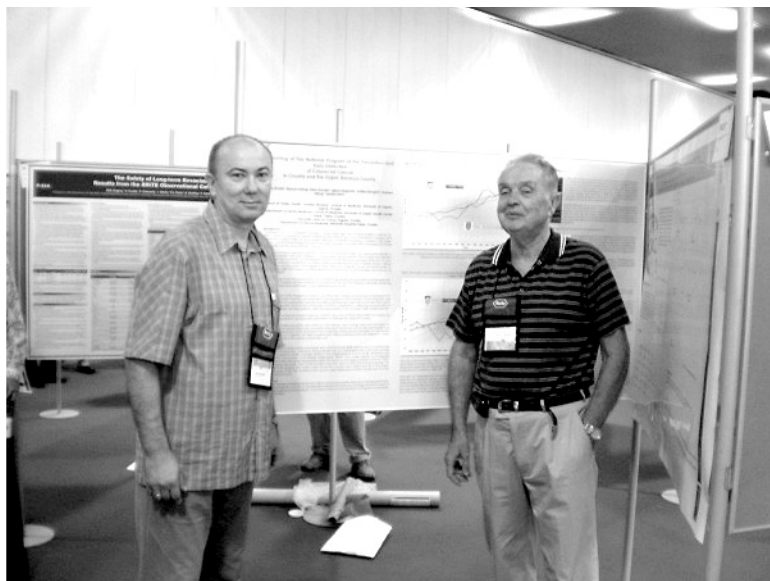
SLIKA 2.
Zdravstvena stanica Višnjevac, 1985.
FIGURE 2
Health Station Višnjevac, 1985

Temelji današnjega Doma zdravlja

Nakon Drugoga svjetskog rata primarna se zdravstvena zaštita integrira, postaje sveobuhvatna preventivna i kurativna zdravstvena zaštita. Stoga se spajaju Dom zdravlja i Gradska poliklinika te se 21. svibnja 1954. godine osniva Dom narodnoga zdravlja kao samostalna ustanova sa specifičnim zadacima i osiguranim financiranjem. Takav Dom narodnoga zdravlja organizirao je i provodio zdravstvenu zaštitu majki, roditelja, dojenčadi i male djece, školske djece i mladeži, zdravstvene zaštite građana i mjere za poboljšanje higijenskih uvjeta rada, stanovanja, prehrane i okoline, odgojni i zdravstveno-prosvjetni rad, rad na mentalnoj higijeni, mjere sprječavanja i suzbijanja akutnih zaraznih bolesti,

tuberkuloze i drugih masovnih bolesti, za pružanje liječničke pomoći, vođenje zdravstvene statistike, skrb za stručno uzdizanje i usavršavanje kadrova. Od sporednih djelatnosti Dom zdravlja tada obavlja i prijevoz bolesnika na području grada i vodi kupalište za građanstvo.

U Domu narodnoga zdravlja Osijek osnivaju se sljedeće djelatnosti: dječji dispanzer, antituberkulozni i kožnovenerični dispanzer, školska poliklinika, odjel opće medicine, poliklinički odjel, patronažna služba, prva pomoć, zubni odjel s dezinfekcijskom stanicom te cijepna stanica. U polikliničkom odjelu organizira se internistička, kirurška, otorinolaringološka, okulistička, neurološka, ortopedska i reumatološka ambulanta.

SLIKA 3.
Svjetski kancerološki kongres, Barcelona 2007.
FIGURE 3
World Cancer Congress, Barcelona 2007

Zbog povećanih potreba za zdravstvenom zaštitom 1962. godine izgrađuju se zdravstvene stanice u Donjem gradu i Industrijskoj četvrti.

Šezdesetih godina Domu zdravlja pripajaju se dosadašnje samostalne zdravstvene stanice u Čepinu, Ernestinovu i Dalju. Otvaraju se ambulante na gradskom području u Retfali, Donjem gradu i Industrijskoj četvrti te na seoskom području u Josipovcu i Tenji, ali najčešće u mjesnim uredima, privatnim stanovima i drugim neodgovarajućim prostorima. Za zdravstvenu zaštitu radnika otvaraju se ambulante u poduzećima Sloboda, Saponia, OLT, Tvornica šećera i kandidita, Litokarton, Svilana, IMK Slavonija, Tekos i Mara.

U razdoblju od 1982. do 1987. godine sredstvima samodoprinosna izgrađeni su ili obnovljeni ovi objekti: na izvan-gradskom području na ukupnoj površini 4.400 m² izgrađeno je 10 novih zdravstvenih stanica: u Čepinu, Sv. Ani, Josipovcu, Erdutu, Višnjevcu, Antunovcu, Aljmašu, Beketincima, Čepinskim Martincima, Šodolovcima, a obnovljene su zdravstvene stanice u Laslovu, Vuki, Vladislavcima, Ivanovcu i Sarvašu ukupne površine 1.200 m² te Studentska poliklinika površine 690 m².

Mnogobrojni su pojedinci zaslužni za procese napretka i razvoja Doma zdravlja Osijek, ali se u opisanom razdoblju velike ekspanzije treba istaknuti ime prof. dr. Zdravka Eblinga, koji je cijeli plodonosni radni vijek proveo na zadacima unaprjeđivanja obiteljske medicine.

Dom zdravlja Osijek potiče stručno i znanstveno usavršavanje zdravstvenih radnika svih profila redovitim stručnim sastancima, upućivanjem na stručne i znanstvene sastanke u zemlji i inozemstvu, održavanjem poslijediplomskih tečajeva

u Osijeku, upućivanjem na poslijediplomske studije iz područja od interesa za primarnu zdravstvenu zaštitu, poticajima za izradu magistarskih i doktorskih radova.

Od osnivanja medicinskog studija u Osijeku u Domu zdravlja Osijek odvijaju se nastavne aktivnosti. Nastavu na Katedri obiteljske medicine i primarne zdravstvene zaštite godinama organizira i provodi prof. dr. Zdravko Ebling, a nastavlja doc. dr. Rudika Gmajnić sa suradnicima asistentima i voditeljima praktičnih vježbi.

Vrijeme Domovinskoga rata dovoljan broj zaposlenika Doma zdravlja Osijek proveo je na svojim radnim mjestima, a dio njih zauzeo je svoje mjesto i u borbenim postrojbama (dr. Gmajnić kao jedan od organizatora sanitetskih odjela u Zboru narodne garde). Izuzetno teško i složeno vrijeme reintegracije okupiranoga dijela u zdravstveni sustav Republike Hrvatske značilo je proces povratka gotovo jedne trećine područja pod skrb i ingerenciju Doma zdravlja. Vrlo značajno mjesto u integraciji hrvatskog Podunavlja u pravni poredak matične države, a posebice zdravstvenoga sustava, kao i u procesima obnove zdravstvenih stanica zauzimaju prof. K. Glavina, doc. R. Gmajnić, prof. Z. Ebling, A. Rašić, vms, N. Pralas, ing.

Dom zdravlja Osijek danas je najveća ustanova primarne zdravstvene zaštite u Osijeku i jedna od najvećih i najorganiziranijih u Republici Hrvatskoj. Pruža zdravstvenu zaštitu za 168.000 stanovnika u punom obimu: obiteljska medicina, pedijatrija, ginekologija, stomatologija, RTG dijagnostika, laboratorijska dijagnostika, medicina rada, patронаžna skrb, dijelovi specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite.

Organizacijski, stručno i materijalno Dom zdravlja Osijek danas se smatra primjerom uspješne organizacije primarne zdravstvene zaštite. Počevši od planiranoga razvoja, pokrivenosti cijeloga područja grada Osijeka i okolice, preko poznate osječke škole i doktrine prevencije i borbe protiv raka pa do strukturalnih promjena nacionalnoga zdravstvenog sustava, pojedinci iz Doma zdravlja Osijek postali su nezaobilazni čimbenici planiranja, razvoja i realizacije naprednih ideja primarne zdravstvene zaštite. Mnogobrojna stručna i društvena priznanja Ustanovi i pojedincima govore tomu u prilog.

Organizacijski Dom zdravlja Osijek funkcionira na 26 lokacija čime ispunjava ulogu dostupnosti i doista pruža primarnu zdravstvenu zaštitu u narodu za narod. U današnjim složenim odnosima i zakonskim propisima kao i u stalnim promjenama, svi zdravstveni i nezdravstveni radnici Doma zdravlja Osijek pružaju svoje usluge temeljem važećih propisa i medicinskih pravila, ali u svakom trenutku većina nastoji ne iznevjeriti načela dr. A. Štampara, te u svom zdravstvenom djelovanju na prvo mjesto stavljaju probleme pojedinaca, obitelji i zajednice kako u zdravlju, tako i u procesima edukacije, preventivnih aktivnosti, dijagnostike i terapije

bolesti i stanja pa sve do procesa rehabilitacije i palijativne skrbi kao i brige za terminalnoga bolesnika. Te činjenice uz mudro i racionalno vodstvo Doma zdravlja Osijek i lokalne zajednice predstavljaju jamstvo pružanja zdravstvene zaštite građanima Osijeka upravo na onaj način kako to oni i zaslužuju: stručno, odgovorno, etički i moralno za sve građane i u svakom trenutku.

LITERATURA

1. Živaković – Kerže Z. Vodič kroz arhivsku građu – Gradsko ljekarničko poduzeće „Zdravlje“ (1945-1953); 1979.
2. Malbaša M. Osječka bibliografija: tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. do 1978. godine. Sv. 2. (1945.-1978.). Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti: Centar za zdravstveni rad u Osijeku; 1981.-1985.
3. Iz hrvatske medicinske prošlosti: spomen-knjiga Zbora liječnika Hrvatske, Zagreb, 1954.; Zbornik radova i simpozija povijesti zdravstvene kulture Slavonije i Baranje, Osijek, 1980.
4. HR-DAOS, Ive Mažuran. Vodič arhivske građe: Dom narodnog zdravlja u Osijeku. Osijek, 11.06.1969. 1-2. DAOS-206. Higijenski zavod u Osijeku 1949.-1955.
5. Mažuran I., i sur. Od Turskog do suvremenog Osijeka. Osijek: Zavod za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. 1996. str. 482-94.

PRIMARY HEALTH CARE IN OSIEK - DEVELOPMENT AND ACHIEVEMENTS

Rudika Gmajnić¹, Zdravko Ebling¹

¹Health Centre Osijek and Department of Family Medicine, Faculty of Medicine in Osijek

ABSTRACT

From the very beginnings of organized health care in Osijek, at the beginning of the 18th century, interventions based on primary health care have been implemented. Military and civil authorities organized health care in a way that it included health care of the public. With an idea of Dr. Andrija Štampar institutions and facilities, which had the assignment to organize health care of the whole population (in population - for population) started to form. Today's Health Centre Osijek started with work in a building, which was constructed in 1939 on the location where it is today. In spite of many organizational forms that had followed after the World War II, Public Health Centre has been significantly increasing the scope of work and number of buildings and locations. During the War for Croatian Independence work maintained on a high level, and afterwards Health Centre Osijek has become a steady basis for primary health care in Osijek and its surroundings.

Key words: Primary health care; Health Centre Osijek